

Küresel Krizle Mücadelede Denetimin Önemi ve Yüksek Denetim Kurumlarının Rolü

Importance of Audit and Role of Supreme Audit Institutions in the Fight Against Global Crisis

Dr. H. Ömer Köse

Öz

Küreselleşme ile birlikte tekrarlanma sıklığı, yayılma alanı ve yıkıcı etkileri giderek artan mali ve ekonomik krizler, tüm dünyayı ekonomik ve politik açıdan sarsabilecek sonuçlar doğurduğu gibi, devletin etkin kılınması ve uluslararası sistem başta olmak üzere her düzeydeki sistem ve süreçlerin gözden geçirilerek geliştirilmesi için de önemli fırsatlar sunmaktadır. Krizin fırsata dönüşmesi, krizle mücadele stratejilerinin dönemsel politikalara değil, kalıcı yapısal dönüşümlere ve kurumsal yönetimi güçlendirecek çözümlere odaklanmasını gerektirmektedir. Yönetimi güçlendirecek ve devletin etkinliğini artıracak mekanizmaların başında ise, kuşkusuz denetim gelmektedir. Bu çalışmada küresel kriz genel hatlarıyla incelendikten sonra, krizle mücadelede denetimin ve yüksek denetim kurumlarının rol ve sorumlulukları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Kriz, Mali Yönetim, Denetim, Yüksek Denetim Kurumları (Sayıştaylar)

Abstract

With its increasing frequency, extent and devastating impacts in parallel to globalization; the financial and economic crisis not only yields devastating consequences for the economy and politics worldwide, but also brings about promising opportunities to render the State effective and to reconsider and build up the systems and processes at all levels, primarily the international system. Turning crisis into opportunities requires anti-crisis strategies to be grounded on permanent structural transformation and solutions that would strengthen institutional governance, rather than on short-term policies. It is beyond doubt that audit is the primary mechanism

that is to reinforce the management and elevate the state's effectiveness. This study reviews the crisis in general and analyzes the role and responsibilities of the audit and supreme audit institutions in fighting crisis.

Keywords: Global Crisis, Financial Management, Audit, Supreme Audit Institutions (SAIs)

Giriş

2007 yılında ABD konut piyasalarında başlayan ve 2008 yılında dalga dalga tüm dünyaya yayılan küresel mali kriz, hemen her ülkenin ekonomik ve mali sistemlerini önemli ölçüde sarsmıştır. Bu dönemde devletlerin ekonomiyi canlandırmaya yönelik politikaları ve mali alandaki düzenlemeleri para piyasalarında ciddi bir genişlemeye ve aynı zamanda küresel düzeyde dengesizliklere yol açarken, düzenleyici mekanizmaların ve denetimin zayıf kalması, krizi doğuran temel etken olmuştur.

Küresel krizi doğuran sistem ve süreçler analiz edildiğinde, genel olarak yönetim zaaflarının tüm dünyayı ekonomik ve hatta politik açıdan sarsan sonuçlar doğurabildiği açıkça görülmektedir. Bu nedenle yönetim yaklaşımı, ulusal düzeyde mali ve ekonomik yapının ve genel olarak kamu yönetim sistemlerinin geliştirilmesinde olduğu kadar, uluslararası sistemin geliştirilmesinde de temel çerçeveyi oluşturmaya başlamış; özellikle G20 çerçevesinde küresel yönetim mekanizmalarının güçlendirilmesine ağırlık verilmiştir. Dolayısıyla daha güvenli bir gelecek için saydamlığın artırılması, hesap verebilirliğin güçlendiril-

mesi ve denetim ve gözetim mekanizmalarının etkin kılınması başta olmak üzere, her düzeyde yönetişimin güçlendirilmesi temel bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Güçlü ve etkin bir denetim sistemi, mali yapı ve yönetim sistemlerinin güçlendirilmesi arayışlarında ön plana çıkan temel araçların başında gelmektedir. Krizin temel nedenleri arasında denetim eksikliği önemli yer tutarken, krizle mücadele stratejileri arasında da denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, hesap verebilirlik ve saydamlığın artırılması ile bağlantılı olarak ön plana çıkmaktadır.

Ulusal ve uluslararası mali sistemlerin rehabilitasyonu konusunda denetimden ve denetim kurumlarından beklentilerin yükselmesi, yüksek denetim kurumlarının sorumluluklarını artırdığı gibi, etkinliklerini artırmaları için de yeni fırsatlar sunmaktadır. Bu kurumlar, genel olarak mali sistemdeki risk ve tehditler ile mücadele ve yönetim sistemlerinin geliştirilmesi için parlamento ve hükümetlere yol gösteren kilit aktörler haline gelmektedir. Birçok ülkede ortaya koydukları başarılı örnekler, genel olarak bu kurumların misyonlarının yeniden tanımlanmasını ve daha geniş bir vizyonla hareket etmelerini cesaretlendirecek niteliktedir.

Küresel Krizin Nedenleri ve Etkileri

Küresel Kriz ve Nedenleri

2007 yılı ortalarında ABD emlak piyasasında başlayan ve kısa sürede finansal piyasaları etkisi altına alan mali kriz, 2008 yılının Eylül ayında bazı büyük mali kuruluşların iflası ile derinleşerek başta Avrupa olmak üzere dünyanın hemen her bölgesine yayılmıştır. Finansal piyasalardaki korku ve belirsizliklerin küresel düzeyde bir panik ortamı oluşturması ve finansal piyasalardaki sorunların kısa sürede reel sektörü de etkilemeye başlaması ile mali kriz, aynı zamanda ekonomik krize dönüşmüştür. Küresel krizin hızla derinleşmesi ile birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler 1929 Büyük Bunalımından bu yana görülmemiş bir hızla daralmaya başlamış (Öz, 2009, s.1); ekonomik yavaşlama ve hatta gerileme, toplumların refah ve güvenliklerini tehdit eder boyutlara ulaşmıştır.

Krize yol açan etkenler çok çeşitli olmakla birlikte, başlıcalarını şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Saydamlık ve Hesap Verebilirlik Sorunları: Gelişmiş ülkelerde mali sistem, tüm aktörleri, araçları ve sahip olduğu ilişkiler ağı ile giderek karmaşık bir görünüm

kazanmış ve saydamlık büyük ölçüde kaybolmuştur. Her gün yenilenen ve farklılaşan mali araçların yatırımcılar tarafından takibi imkansız hale gelmiş ve hesap verme mekanizmaları etkisizleşmiştir.

Devletlerin kriz öncesi ekonomik ve mali politikaları para piyasalarında ciddi bir genişlemeye yol açarken, düzenleyici mekanizmalar ve denetim zayıf kalmış (Laeven and Valencia, 2010, s.4); düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar ile mali ve ekonomik politikaları belirleyen kurumların yeterli düzeyde güçlü, hesap verebilir ve saydam olmamaları ise, krize doğru gidişin algılanamaması ve önlem alınamamasında temel bir etken olmuştur. Ekonomik ve mali politikaların belirlenmesi ve gözetimi alanındaki koordinasyon eksiklikleri de, krize yol açan faktörlerden birisi olup, yapılacak reformlarda, mali sistemde ve daha geniş anlamda ekonomideki kör noktaların değerlendirilebilmesine olanak sağlayacak şekilde bu alandaki koordinasyonun güçlendirilmesi (Gieve and Provost, 2012, s.62, 68) önem taşımaktadır.

Krizler, genellikle belirgin bir gelişim trendinin yaşandığı ve daha fazla değişim beklentisi ile reel olmayan arz ve talep artışlarının önemli bir ekonomik canlanmaya yol açtığı dönemlerde gerçekleşmektedir (Günaydın, 2006). Zira hızlı değişen toplumlarda, halkın artan talep ve beklentilerinin kamu idarelerince karşılanmasını sağlayacak yeterlikte ekonomik ve siyasal mekanizmaların bulunmaması, bu talep ve beklentilerin yasa ve etik dışı yollarla karşılanmasına yönelik arayışları artırmaktadır. Bu durum, yönetişim araçlarını etkisiz kıldığı gibi, zaten kıt olan kaynakların optimal olmayan dağılımını kaçınılmaz kılarak, krize giden süreci beslemektedir. Çünkü bu tür ortamlarda saydamlık ve hesap verebilirlik zemini büyük ölçüde kaybolmakta ve kamu maliyesi her türlü risk ve tehditlere karşı korumasız hale gelmektedir. Özellikle ABD'de yaşanan acı tecrübeler, kurumsal ve kamusal alandaki yönetişim sorunlarının sadece demokrasinin yeterli olgunluğa erişmediği gelişmekte olan ülkeler için değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeler için de önemli bir tehlike olduğunu göstermiştir.

Küresel Sistemdeki Zaaflar: Krizin ortaya çıkmasında olmasa da, kısa sürede yayılarak tüm dünyayı etkisi altına almasında etkili olan temel faktör, küreselleşme sürecinde uluslararası kuruluşlarca da teşvik edilen serbestleşme politikalarıdır. IMF ve Dünya Bankasının istikrar programları ile gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede hayata geçirilen

finansal liberalizasyon politikaları küreselleşme sürecini hızlandırmış ve piyasalar arasındaki bağımlılığı artırmıştır. Finansal entegrasyon aracılığıyla küresel ölçekte karşılıklı bağımlılığın artması, ülkelerin ekonomi politikalarını belirlemedeki bağımsızlıklarını büyük ölçüde sınırlandırmış ve onları uluslararası ekonomik gelişme ve dalgalanmalara karşı aşırı duyarlı hale getirmiştir.

Finansal serbestleşme programları sonucunda finansal denetimin azalması ise, finans sektörünün reel ekonomiden çok daha hızlı gelişmesine olanak sağlamıştır. Ancak artan finansal aktivite ve araçlardaki çeşitliliğe rağmen, bu araçları ve içerdikleri riskleri değerlendirebilecek teknik kapasite oluşturulamamıştır (Can, 2010, s.21). Dolayısıyla yoğunlaşan sermaye akımlarının bazı ülkelerde sağladığı yüksek büyüme oranları da kalıcı olmamış, tersine bu ekonomilerin kırılabilirliklerini ve kriz üretme potansiyelini artırmıştır.

Finansal entegrasyonun “krizi küreselleştiren başlıca etken” (Claessens, 2009, s.6) olarak işlev görmesini sağlayan etmenlerin başında ise, oluşan riskleri ortaya çıktığı yerde boğmak yerine diğer ekonomilere misliyle yansıtan bir uluslararası finansal mimariyi; bunun da ardında öteden beri bilinen bu tehlikeye karşın önde gelen devletlerin daha güvenilir bir yapı üzerinde uzlaşabilmesini sağlayabilecek güçlü küresel yönetim düzeneklerinin var olmayışını sayabiliriz (Öniş ve Güven, 2010, s.57).

Muhasebe ve Denetim Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar: Krize yol açan ve onu besleyip büyüten temel faktörlerden birisinin de, finansal yapı ve işleyiş hakkındaki bilgi eksikliği (Frank, 2009, s.412-413) olduğu bilinmektedir. Bilgi eksikliği, sadece sıradan vatandaşlar için değil, her düzeydeki tüm aktörler için geçerlidir. Çünkü piyasadaki kuruluşların muhasebe sistemleri güvenilir, güncel ve gerçekçi bilgiler sunmak yerine, bu kuruluşları olduğundan daha güçlü göstermenin bir aracı haline dönüştürülmüştür. Bunun arkasında yer alan faktör ise, ulusal (özellikle ABD için) ve uluslararası muhasebe standartlarının yetersiz olması, yeterli düzeyde şeffaf, güvenilir ve karşılaştırılabilir muhasebe bilgisinin üretilmesini güvence altına alamamasıdır.

Muhasebe sistemleri aracılığıyla üretilen yanıltıcı finansal rapor ve bilgiler kadar, bunların doğruluğunu ve güvenilirliğini onaylayan yanıltıcı denetim raporları da krizin ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu nedenle “kriz, tüm dünyada

denetim beklentileri açığının çok büyük ölçüde aleni hale gelmesine ve denetim mesleği ile ilgili tartışmaların artmasına yol açmıştır” (Barret AO, 2010, s.271, 272). Zira kriz öncesi dönemde finansal sistemin yeterli şekilde denetime tabi tutulmaması ve ihtiyati tedbirlerin alınmasında geç kalınması krizin büyümesine sebep olmuş; bu nedenle krizin ilk şokunun atlatılmasının ardından sektördeki denetleyici ve düzenleyici yapıların niteliği ve yeterliliği sorgulanmaya başlamıştır (AB Bakanlığı, 2011, s.2).

Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Rolü: ABD’de Aralık 2001’de patlak veren Enron skandalı, 2002 yılında Worldcom ve 2003 yılında Parmalat gibi devlerin çöküşü, bu firmalara çok kısa süre önce yüksek derecelendirme notu vermiş olan kuruluşlara dikkatlerin çevrilmesine neden olmuştu. Bu olumsuz deneyimler unutulmak üzere iken, son finansal krizin derinleşmesinin baş aktörleri arasında da kredi derecelendirme kuruluşlarının yer aldığı ortaya çıkmıştır. Üç büyük kredi derecelendirme kuruluşu Moody’s, S&P ve Fitch, verdikleri tartışmalı notlar ile yoğun eleştirilere uğramış ve baskılar sonucu 2008 yılı içinde pek çok yatırım aracının daha önce AAA olan notunu ani şekilde düşürmüşlerdir (Yazıcı, 2009).

Yatırım araçlarına verdiği derecelendirme notlarındaki uygunsuzluk nedeniyle suçlamaların odağı haline gelen Moody’s, ABN Amro tarafından ihraç edilmiş olan ve kendilerince AAA notu verilen tahviller ile ilgili olarak “bilgisayar sistemlerine bir virüsün girdiğini ve notu aslında düşük olan yatırım araçlarının yatırım yapılabilir seviyede notlandırılmasına neden olduğunu” iddia etmiştir. Özellikle bu olaydan sonra küresel ekonomiye zararı trilyonlarca doları bulan krizin derinleşmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının katkısı, bu kurumların güvenilirliği ve denetimi üzerine yoğun tartışmalar başlatmıştır. Çünkü finansal krizlerle birlikte batan büyük şirketler incelendiğinde, hepsinin finansal raporlarının denetimden geçtiği ve denetim raporlarının olumlu görüşlerle dolu olduğu ortaya çıkmıştır (Yazıcı, 2009).

Krizin Başlıca Mali, Ekonomik ve Sosyal Etkileri 2007-2008 krizinin diğer krizlerden en büyük farkı, getirdiği ekonomik ve mali yüklerin ağırlığıdır (Laeven and Valencia, 2010, s.3). Bu krize yol açan temel faktörler daha önceki krizlerle benzer olmakla birlikte, artan finansal entegrasyon ve büyük fonların birbirleri ile bağımlılıkları, krizin maliyetinin büyümesine ve çok kısa sürede küresel nitelik kazanmasına yol açmıştır (Claessens et al., 2010, s.263).

Krizin ilk etkileri bankacılık sektöründe gerçekleşmiş ve sadece 2008 yılında ABD’de 11 banka batmıştır. Bunlardan Lehman Brothers arkasında 613 milyar dolar zarar bırakarak iflas ederken, AIG’ye ayakta kalabilmesi için 85 milyar dolarlık kaynak sağlanmıştır. Lehman Brothers’ın zararı ve AIG için aktarılan paranın toplamı, Türkiye’nin o dönemdeki GSYİH verilerine neredeyse eşit boyuttadır.

Krizin reel ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri ise, küresel ölçekte büyüme, ticaret hacmi ve sermaye hareketleri üzerinde oluşturduğu daraltıcı baskı ile birlikte derinleşmiştir. Tüm dünyada büyüme oranlarında yaşanan düşüşler, işsizlik oranlarında da ciddi artışlar meydana getirmiştir. Özellikle petrol ve gıda fiyatlarındaki yükselişin tetiklediği enflasyon artışları, ekonomik büyümeyi ve sosyal refah düzeyini olumsuz etkilemiştir. Kriz nedeniyle ortaya çıkan likidite sıkışıklığı yatırımları da zayıflatmış ve başta gelişmiş ülkeler olmak üzere küresel ekonomide yaşanan durgunluk, uluslararası ticarete önemli bir daralmaya yol açmıştır. Bu süreçte ücret ve diğer gelirler azalmış, kar oranları düşmüş, toplam talep gerilemiş, üretim hacmi azalmış ve uluslararası sermaye hareketleri yavaşlamıştır.

Krizle birlikte küresel talepte yaşanan daralma karşısında özellikle mali teşviklere, kamu harcamalarının artırılmasına ve finansal piyasaların düzenlenmesine duyulan ihtiyaç artmış; en liberal ekonomilere sahip ülkelerde bile kriz, devlet desteğiyle aşılmaya çalışılmıştır. Bu da devletin işlevlerini ve ekonomideki ağırlığını önemli ölçüde artırmıştır. Ekonomide artan ağırlığı ile birlikte piyasanın gözetim ve denetim mekanizmalarındaki zaafı müdahil olma zorunluluğu, devletin rolüne ilişkin paradigmada da değişimi kaçınılmaz kılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde reel ekonomi ve finansal piyasalarda ciddi tahribatlara yol açan krizin az gelişmiş ülkelerdeki etkisi daha da yıkıcı olmuştur. Bu ülkelerde yoksulluk daha da derinleşmiş, zaten düşük olan yaşam kalitesinde ciddi bir gerileme söz konusu olmuştur. Durgunluk nedeniyle gelişmiş ülkelere bu ülkelere yapılan yardımların büyük ölçüde azalması, krizin etkisini daha da artırmıştır.

Krizin ekonomik entegrasyonun daha güçlü olduğu ortamlardaki olumsuz etkileri çok daha yüksek olmuştur. Örneğin Avrupa Birliği üyeleri, özellikle euro bölgesi ülkeleri için kriz, zincirleme bir etki doğurmuştur. Nispeten küçük bir ekonomi olan

Yunanistan’ın içine düştüğü güçlükler tüm AB ülkelerini tehdit etmiş, Almanya ve Fransa’nın güçlü desteğine rağmen krizin derinleşmesi ve çok yüksek bir maliyet getirmesi, bu dalganın yayılması durumunda ne denli sarsıcı etkilere yol açabileceğini göstermiştir. Bu nedenle şu anda gösterilen çaba ağırlıklı olarak mevcut krizi yönetilebilir ölçekte tutmaya yönelik olsa da, sistemin gelecekte daha şeffaf, iyi tanımlanmış kurallar çerçevesinde işleyen ve denetlenen bir yapıya kavuşturulması amacıyla pek çok yeni düzenleme hayata geçirilmektedir (AB Bakanlığı, 2011, s.2).

Ülkemizde ise, daha önceki krizlerden çıkardığı derslerle dayanıklılığını artıran mali piyasalar, bu krizden görece az etkilenmiştir. Dış piyasalardaki daralmanın bir sonucu olan talep daralması nedeniyle reel sektör, kaçınılmaz olarak ivme kaybetmiştir. Ancak piyasa çeşitlendirmesi ve alınan diğer önlemler nedeniyle üretimdeki daralma önemli ölçüde giderilmiş ve Türkiye dünyada en yüksek kalkınma hızına sahip ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaya başlamıştır. Mali disiplini ve kamu borç yönetimini başarıyla uygulayan ve “sağlam kamu maliyesine sahip bir yükselen piyasa ekonomisi” (Batirel, 2008, s.9) olarak nitelenen Türkiye, krizin etkisinden kısa sürede sıyrılarak istikrarlı bir büyüme sürecine girmiştir.

Küresel Krizle Mücadele Çabaları ve Denetimin Güçlendirilmesi Arayışları

Krizle Mücadele Çabaları ve Geliştirilen Stratejiler

Krizi doğuran etmenlerin ortadan kaldırılması ve krizin etkileri ile mücadele stratejileri, şu ana başlıklar altında incelenebilir:

Maliye ve Ekonomi Politikalarının Güçlendirilmesi

Kamu maliyesinin yapısı, devletin ekonomideki payı ve mali piyasalardaki etkinliği gibi hususlar, tarihsel süreçte krizlerin seyrini ve aynı zamanda krizle mücadele yöntemlerini büyük ölçüde etkilemiştir. Daha önce devletin ekonomideki ağırlığının sistemi hantallaştırdığı, serbest rekabeti zayıflattığı ve piyasa etkinliğini azalttığı, dolayısıyla devlet ağırlıklı yapının krizlere ortam hazırladığı şeklindeki yaklaşımlar, devletin küçültülmesini ve rolünün minimize edilmesini savunan neo-liberal politikalara yaygınlık kazandırmıştır. Piyasaların özgür işleyişini ön plana çıkaran ve devletlere uluslararası piyasaların denetlenmesi ve yönlendirilmesinde sınırlı rol biçen bu politikalar, son krizin ana nedenleri arasında ilk sıralarda yer alınca, ciddi şekilde sorgulanmaya başlanmıştır.

Bu koşullarda şekillenen krizle mücadele stratejilerinde maliye politikası, düşen toplam talebi kısa dönemde süratle canlandıracak en önemli politika seçeneği olarak görülmüş ve krizden en çok etkilenen sanayileşmiş ülkeler başta olmak üzere birçok ülke, genişletici maliye politikası uygulamalarına ağırlık vermeye başlamıştır (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009, s.67). Nisan 2009'da Londra'da yapılan G-20 zirvesinde de, küresel krizden çıkış için tüm dünyada genişletici maliye politikalarının gerekli olduğu konusunda görüş birliğine varılmış; bu politikaları hayata geçirebilmek için de IMF kaynaklarının 1.1 trilyon dolar artırılmasına ve G-20 ülkelerinin toplamda yaklaşık 5 trilyon dolarlık mali teşvik programı uygulamalarına karar verilmiştir.

Piyasaların kendi kendilerini düzelterek otomatik mekanizmalara sahip olmadığını ve ekonominin canlandırılması için devlet müdahalesinin gerekli olduğunu savunan Keynesçi düşünce ile paralellik taşıyan bu kararlar, uluslararası finans kuruluşları tarafından da desteklenerek, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere hemen her ülkede yaygın bir uygulama alanı kazanmıştır (Arslan, 2010, s.1236). Böylece Keynesçi toplam talep yönetimi, yeniden kritik bir politika aracı haline gelmiştir. Bu çerçevede birçok ülke, finansal sistemin istikrara kavuşturulması, iç talebin canlandırılması ve istihdamın artırılması amacıyla ekonominin desteklenmesi ve krizin gelir düzeyi ve gelir eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkilerinin telafisi için sosyal refah politikalarını güçlendirmeye yönelmiştir.

Genişletici kamu maliyesi tedbirleri ile desteklenen bu politikalar, kamu harcamalarında önemli artışlara yol açmıştır. Uygulamada kredi sistemlerini iyileştirebilmek için ekonomilere yüksek miktarda likidite enjekte edildiği ve faiz oranlarının tarihi düzeylere indirildiği, önemli miktarda firma kurtarma operasyonuna girildiği ve hatta bazı bankaların kamulaştırıldığı, toplam talep yetersizliğini giderebilmek için kamu harcamalarına hız verildiği görülmektedir (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2009, s.82). Özellikle teşvik, altyapı yatırımı ve sosyal destek amaçlı harcamalarda önemli artışlar gerçekleşmiştir.

İstikrarı sağlamak amacıyla yapılan büyük miktardaki kamu harcamaları, bugünkü ve gelecekteki kuşakların geri ödemek zorunda olduğu devasa borçlar yaratmış, birçok ülkede gerçekleştirilen devasa büyüklükteki banka kurtarma operasyonları, bu ülkelerdeki kamu maliyesinin sürdürülebilirliği konusundaki

şüpheleri artırmıştır (Barnier, 2010, s.4). Keynezyen talep tetikleyici politikalar, ister genişleyici maliye politikaları, ister genişleyici para politikaları üzerinden gerçekleşsin, yapısal sorunlardan kaynaklanan daralmaları bertaraf edemediği gibi, gerekli yapısal uyum sürecini de uzatmaktadır (Boyner, 2011). Bu koşullarda yaşanan gelişmeler, ulusal kamu mali yönetim sistemlerinin hassas dengeler üzerinde sağlıklı yönetilmesi ihtiyacını artırmakta ve yüksek denetim kurumlarına yeni görev ve sorumluluklar yüklemektedir.

Kamu Sektöründeki Yapısal Zaafılarla Mücadele

Mali krizin nedenleri üzerine yapılan araştırmalar ve yayımlanan raporlar, özellikle kriz öncesi mali sistemin yapısal zaafılarına odaklanmaktadır. Bu zaafılardan başlıcaları, politikalar arasındaki uyumsuzluklar, saydamlığın yeterli düzeyde sağlanamamış olması ve örgütsel kapasite yetersizlikleri şeklinde sıralanmaktadır. Bu nedenle krizle etkin bir mücadele için öncelikle kurumların hantal yapı ve düzenlemelerden kurtularak, hızlı ve atak hareket edebilme kabiliyetine kavuşturulması; bunu sağlamak için de ilgili yasal çerçevenin güncellenerek, yeni ihtiyaçlara duyarlı, esnek ve dinamik bir yönetim yaklaşımını mümkün kılacak şekilde revize edilmesi önem taşımaktadır (Stanton, 2009, s.7).

Krizden çıkarılabilecek en temel ders, "koruyucu tedbirlerin tedavi çabalarından daha evla olduğu"dur (Claessens, 2009). Bunun bir gereği olarak, krizlere karşı korunmak için kamuda sistemik risklere karşı korunmayı sağlayacak kurumsal risk yönetiminin önemi artmaktadır. Krize ve kurumsal skandallara yol açan iç kontrol ve risk yönetimi zaafılarının giderilmesi, risklerin erken teşhisine yönelik sistemlerin kurulması için de iç denetimin güçlendirilmesi üzerinde öncelikli olarak durulmaktadır.

Kamunun kendisine yönelik denetim ve gözetim işlevi kadar, özel sektör üzerindeki kontrol işlevinin de önemi büyüktür. Krize yol açan en büyük zaafılardan birisi, bu kontrollerin yetersizliği olup, ilgili kurum ya da kurumların etkinliklerinin artırılması, objektifliklerinin güvence altına alınması, kapasitelerinin ve yetkinliklerinin sürekli gözden geçirilmesi hayati önem taşımaktadır.

Kamuda yolsuzluk ve kötü yönetime yol açan sistem ve süreçlerin rehabilitasyonu ve iyi yönetimi esas alan yapıların oluşturulmasında da temel aktörlerin başında, iç denetim birimleri ve yüksek denetim kurumları gelmektedir.

Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi Çabaları

Günümüzde kamu sektörü küreselleşmenin, teknolojik gelişmelerin, toplumsal ve siyasal değişimin ve yeniden yapılanma baskısının etkisiyle hızlı bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşümün temel çerçevesini ise, yönetim olgusu şekillendirmektedir. Kriz, kamu ve özel ayrımı olmaksızın tüm kurum ve işletmelerde kurumsal yönetimin güçlendirilmesi arayışlarına hız kazandırmıştır.

Derecelendirme kuruluşlarının risk yönetimi ve kurumsal yönetim uygulamalarına daha fazla önem vermesi, kurumsal itibara daha fazla değer atfetmesi ve kamuoyunda hesap verebilirlik ve saydamlığın geniş yer bulması, risk yönetimindeki saydamlığın küresel finansal kaynaklara ve fonlara erişimde maliyet düşürücü etkilerinin olması gibi hususlar da, kurumsal yönetimin güçlendirilmesi arayışlarını teşvik eden faktörler arasında yer almaktadır.

Krizle mücadele konusunda ülkelerin iyi uygulama örnekleri de, diğer ülkelere model ya da ilham kaynağı olmuştur. Krizin kaynağı olan ABD'de krizle mücadeleye yönelik kapsamlı çalışmalar yapılmış; yasal ve kurumsal yapıyı güçlendirmek amacıyla ABD Kongresi önemli düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemelerle oluşturulan araçlardan birisi, "Hesap Verebilirlik ve Saydamlığı Canlandırma Kurulu"dur. Bu Kurul, ekonomiyi canlandırmayı amaçlayan fonların hesap verebilirliğini sağlamak ve yolsuzluk, israf ve kötü yönetimi ortaya çıkararak önlemeye çalışmak amacıyla Kongre ve Başkan'a üç aylık ve yıllık, gerektiğinde de anlık raporlar sunmakla görevli kılınmıştır. ABD Sayıştayı (GAO) da, mevcut işlevlerinin yanında, özel olarak canlandırma programlarının eyalet ve yerel düzeylerdeki uygulamasını denetlemek ve sonuçlarını üç aylık raporlar halinde Kongre'ye sunmakla görevlendirilmiştir (DeSeve, 2011, s.17).

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan hemen her ülkenin yönetim sistemini geliştirmek, mali yapısını daha güçlü ve hesap verebilir kılmak amacıyla yoğun çaba içerisinde oldukları bilinmektedir. Bu çabalar, uluslararası kuruluşlarca da yaygın olarak desteklenmektedir. Bu kuruluşların, dünyanın kalkınması için yerel düzeydeki kurumsal yönetimin kalitesine yaptıkları vurgu da kayda değerdir (Oman and Blume; 2005, s.1-3).

Kamu yönetim sisteminin güçlendirilmesi ve risklere karşı korunması için gerekli mekanizmaların oluşturulmasına yönelik reformlar, halkın devlete

ve kurumlarına duyduğu güvenin yeniden inşasında da önemli rol oynayacaktır. Güven ise, devletin nihai amacı olan toplumsal barış ve refahın sağlanmasında temel bir unsurdur.

Uluslararası Sistemin Geliştirilmesi ve Küresel

Yönetişim Arayışları

Krizin küresel niteliği, çözümün de birçok boyutu ile küresel ölçekte şekillendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira finansal sistemin zaaflarından arındırılarak, küresel ekonomik gelişmenin önünde tehdit değil, fırsat oluşturması için alınacak önlemler ulusal yönetimlerle sınırlı olamaz ve uluslararası finansal mimarinin yeniden ele alınmasını da içermek zorundadır. Nitekim piyasaların birbirleriyle entegre olduğu günümüz koşullarında ulusal ya da bölgesel önlemlerin krize karşı çözüm üretmemesi, küresel sistemin yeniden düzenlenmesi arayışlarını güçlendirmiş ve küresel sorunlara küresel boyutta çözüm üretebilecek ve bu çözümleri uygulamaya geçirebilecek bir kapasitenin inşa edilmesi yönünde ciddi bir ihtiyaç ve beklenti oluşmuştur.

Küresel sistemin mevcut aktörlerinin zaf ve yetersizlikleri de, kriz vesilesiyle daha açık şekilde görülebilmekte ve eleştirilmektedir. Örneğin uluslararası finans kuruluşlarının vergi mükelleflerinden gelen paraları yozlaşmış durumdaki rejimleri desteklemek ve gelişmekte olan ülkelerdeki yetersiz hükümetleri kurtarmak için kullandığı (Günaydın, 2006) yönündeki eleştiriler, uluslararası aktörlerin yaklaşımlarını gözden geçirmelerini zorunlu kılmaktadır. Genel olarak mevcut kurumsal yapının kapasite zaafı da gün geçtikçe daha bariz şekilde gözlenebilmektedir. Dolayısıyla mali krizlerin tekrarlanmaması için mali sistemin güçlendirilmesine ilişkin ulusal reformlar kadar, uluslararası finansal mimarinin de yeniden düşünülmesi (Taylor, 2009, s.28) büyük önem taşımaktadır.

Küresel yönetimin güçlendirilmesi açısından, özellikle küresel finansal sistemin gelecekteki mimarisini tasarlamak üzere, güçlü bir küresel düzenleme ve denetleme mekanizması oluşturulması ihtiyacı ön plana çıkmaktadır. Örneğin ülkeler arasındaki ticari ilişkileri düzenleyen ve denetleyen Dünya Ticaret Örgütü benzeri bir mekanizmanın finansal ilişkiler için de kurulması, hatta bu mekanizmanın yaptırım gücüne de sahip kılınmasının, kriz ortamında daha da kritik hale geldiği (TEPAV, 2011, s.1-2) savunulmaktadır. Kriz ve diğer küresel sorunların yerkürede yaşamın sürdürülebilirliğini tehdit edecek boyutlara ulaşması, bu arayışları güçlendirmektedir.

Nitekim G20 toplantılarında, genel olarak uluslararası toplumun küresel finansal sistemi yapısal olarak düzeltmeye kararlı olduğu vurgulanmış; özellikle gelecekteki krizleri önlemek amacıyla küresel düzenleme ve denetimlerin artırılmasına odaklanması, küresel krize karşı en etkili cevap olarak reform için ortak bir yol haritasının belirlenmesi ve böylece herkes için eşit şartlar oluşturulması gereği üzerinde durulmuştur.

Küresel krize çözüm üretmek amacıyla gerçekleştirilen G20 zirveleri, uluslararası sistemin yeniden yapılanmasında işlevsel bir platform olarak ön plana çıkmakta, hatta bu zirvelerde küresel düzeyde etkili bir yönetişimin temellerinin atıldığı ileri sürülmektedir. Küresel yönetim ihtiyacının hızla arttığı bir ortamda, buna uygun mekanizmaların geliştirilmesi ve mevcut kurumların daha demokratik bir temelde güçlendirilmeleri talepleri daha yoğun bir şekilde dilendirilmektedir.

Krizin Aşılması ve Mali Sistemlerin Güçlendirilmesinde Denetimin Rolü

Hemen her ülkede ekonomi üzerinde en büyük etkiye sahip olan devlet, oldukça karmaşık kurumsal yapı ve mali düzenlemelere sahiptir. Bu nedenle kamu hizmetlerinin halka etkin ve verimli bir şekilde sunulabilmesi için iyi tasarlanmış iç ve dış kontrol mekanizmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede gerek iç, gerekse dış denetim, devletin etkin işleyişinde ve alt sistemlerinin güçlendirilmesinde kritik öneme sahiptir.

Krizle Mücadelede Denetimin Artan Önemi

Devletin düzenleyici rolünün işleyişinde ve denetim mekanizmalarında görülen zaafıların krizin oluşmasında etkili rol oynaması, krizle mücadele arayışlarında da bu alana ağırlık verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle ulusal yönetimler ve uluslararası kuruluşlar, mevcut denetim mekanizmalarını güçlendirme ve gerekli alanlarda yeni denetim/gözetim otoriteleri oluşturma yoluna gitmişlerdir. Öte yandan finansal yapı ve işleyiş hakkındaki bilgi eksikliğinin küresel krizi beslemesi de, güvenilir bilgi üretiminin önemini bir kez daha çarpıcı şekilde ortaya koymuş ve bu alanda ihtiyaç duyulan objektif ve güvenilir bilgiyi sağlayacak temel kaynak olarak bağımsız denetimin önemi artmıştır.

Genel olarak denetim, hesap verebilir ve saydam bir yönetim inşasının önemini ortaya koyan krizden gerekli derslerin çıkarılmasında ve krizin tekrarlanma-

sını önleyecek önlemlerin geliştirilmesinde en önemli araçlardan birisi olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla da denetim mekanizmalarının etkinliğini artırmak, krizle mücadele stratejilerinde önemli yer tutmaktadır.

Küresel sistemde önemli bir aktör olan Avrupa Birliği açısından bakıldığında, mali sektöre ilişkin olarak güçlendirilmiş kuralların mevcudiyetinin tek başına yeterli olmadığı, sıkı bir denetimin şart olduğu, ulusal denetim mekanizmalarının günümüzün entegre piyasaları karşısında yetersiz kaldığı, krizin ulusal denetim otoriteleri arasındaki işbirliği, koordinasyon ve güven eksikliği gibi hususları da gün yüzüne çıkardığı (Barnier, 2010, s.13) şeklindeki özeleştiriler, resmi raporlarda dile getirilmektedir. Çünkü kriz, denetim eksikliğinde nelerin yaşanabileceğini çarpıcı bir şekilde göstermiş ve bu nedenle AB düzeyinde finansal denetim ve düzenlemenin yeniden yapılandırılması önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir (AB Bakanlığı, 2011, s.2).

AB denetim yapısını yeniden şekillendirmek amacıyla Komisyon tarafından 2010 yılında kabul edilen düzenlemelerle Avrupa Denetim Otoriteleri olarak nitelenen Avrupa Bankacılık Otoritesi, Avrupa Sigorta ve Emeklilik Otoritesi ve Avrupa Menkul Kıymetler ve Piyasalar Otoritesi'nin kurulması, AB finans piyasaları için bir dönüm noktası olmuştur. Daha güvenli, daha kusursuz ve daha şeffaf bir finansal sisteme katkı amacıyla oluşturulan özerk yapıdaki bu kurumlar, üye devletlerdeki gözetim ve denetim makamlarıyla birlikte faaliyet gösterecek, uyumlaştırılmış kurallar ve bunların sıkı ve ahenkli bir şekilde uygulanmasını temin etmekle yükümlü Avrupa düzeyindeki koordinasyonu ulusal denetim unsurlarıyla birleştirecektir (AB Bakanlığı, 2011, s.6).

Denetimde kalite ve standardizasyon da, krizle mücadele bağlamında üzerinde önemle durulan bir diğer alandır. Zira tüm dünyada üretilen mali bilginin standart ve birbiriyle uyumlu olması, ülkeler arası faaliyetleri ve dünyadaki ekonomik ve mali istikrarı artırır. Sermaye piyasalarının küresel ölçekte etkin işlemesi, yatırımların ülkeler arasında daha güvenli şekilde hareket etmesinin sağlanması ve sermaye piyasalarındaki risk ve belirsizliklerin azaltılması için uluslararası kabul görmüş mali raporlama (ya da muhasebe) standartları, denetim standartları ve mesleki etik ilkelerinin tüm ülkelerce benimsenmesi ve uygulamaya geçirilmesi, çeşitli küresel platformların baş-

lıca gündemlerinden birisini oluşturmuştur. Bu çerçevede BM Genel Kurulu'nun 22.12.2011 tarihinde aldığı "Yüksek Denetim Kurumlarının (Sayıştayların) Güçlendirilmesi Yoluyla Kamu Yönetiminin Verimlilik, Hesap Verebilirlik, Etkinlik ve Saydamlığının Artırılması" konulu kararı (UN, 2011) sembolik değer de taşısa, tarihi bir öneme sahiptir.

G20 toplantılarında da mali piyasalarda saydamlık ve hesap verme sorumluluğunun güçlendirilmesi hedefi doğrultusunda önemli kararlar alınmış, krizden bir an önce çıkılması için denetim ilkelerinin geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Uygulamada da dünya çapında mali sektör denetleme ve düzenleme pratiklerinin yeniden tanımlanması gibi konularda somut adımlar atılmış; özellikle ABD ve AB, derecelendirme kuruluşlarının denetim ve düzenlemesine ilişkin kuralları yeniden yapılandırma girişimlerine hız kazandırarak (YAZICI, 2009), bu alandaki riskleri en aza indirmeye çalışmışlardır.

Krizle Mücadele Politikalarının Denetim İhtiyacına Etkisi

Krizle mücadele politikaları, denetim ihtiyacını çeşitli açılardan artıran ya da denetim kurumlarına yeni sorumluluklar yükleyen özellikler taşımaktadır. 2-3 Kasım 2011 tarihlerinde yapılan son G20 Zirvesinin Sonuç Bildirgesine bakıldığında küresel yönetimden kalkınmaya, yolsuzlukla mücadeleden çok taraflı ticaret sisteminde liberalizasyona, yeşil ekonomiden enerji piyasalarının işlerliğinin artırılmasına, tarım üretimi ve verimliliğinin artırılmasından finansal sektör reformlarının derinleştirilmesine yönelik geniş bir yelpazede kararlar dizisine yer verildiği görülmektedir. Bu ve benzeri politikalar, krizle mücadelede olumlu sonuçlar doğurmuşsa da, aynı zamanda yönetimin performansı ve hesap verebilirliği konusunda toplumsal hassasiyeti ve denetim ihtiyacını artırmıştır. Özellikle mali yönetimin güçlendirilmesi ve risklere karşı korunmasına yönelik çabalar ve krizle mücadele amacıyla uygulanan destek programları, denetimin rolünü ve önemini büyük ölçüde artırmıştır.

2008 yılının son çeyreğinden itibaren uygulamaya konulan ve G-20 zirvelerinde alınan kararlarla kapsamı genişletilen makro ekonomik destek programları başta olmak üzere devletin finans piyasalarına ve ekonomiye müdahalesini artıran uygulamalar, hassas ve riskli alanların oluşmasına yol açmıştır. Çünkü devlet müdahalesi, sadece kısa dönemde istikrar ve kısmi iyileşmeler sağlayabilir. Uzun vadede devlet

harcamalarındaki kontrolsüz artışlar, bütçe açıklarını da artırarak finansal sistemin kırılabilirliğini besleyebilir. Bu da krizin süresini uzatabilir; hatta ekonomi üzerinde negatif etki yaparak krizin derinleşmesine yol açabilir.

Yapılan müdahaleler, devletin ekonomi ve finans piyasasındaki rolünü de yeniden şekillendirecek nitelikte olduğundan, bunların daha kapsamlı ve uzun vadeli stratejiler çerçevesinde kararlaştırılması, sağlıklı değerlendirme ve kontrollerle sürdürülmesi büyük önem taşır. Aksi halde krize çözüm olarak düşünülen politikaların krize yol açan unsurları kökleştirici bir rol oynaması kaçınılmaz olabilir. Dolayısıyla devlet müdahalelerinin etkilerini sağlıklı bir şekilde yöneterek, uzun dönemde sistemi güçlendirmeye odaklı, reform içeren politikaların hayata geçirilmesi ve sürdürülebilir, etkin bir finansal mimarinin tesis edilmesi için denetim kurumlarına zorlu görevler düşmektedir.

Krizle mücadelede hassas bir konu da, bu dönemlerde kamu harcamalarının belirli alanlarında yaşanan daralmaların sağlıklı şekilde yönetilmesi ihtiyacıdır. Bilindiği gibi kriz dönemlerinde milli gelirdeki düşüş, vergi gelirlerinin azalmasını ve bütçe harcamalarında kısıntıya gidilmesini kaçınılmaz kılar. Bu kısıntıların sağlıklı bir şekilde yönetilmesi, krizden çıkış için fırsat oluşturur. Ekonomik daralmayı hızlandıracak şekilde kısıntıya gidilmesi ise, krizin kökleşmesi ve etkilerinin uzun sürmesine yol açar. Dolayısıyla maliye politikalarının krizden çıkış amacına en etkin şekilde hizmet etmesinin temel güvencelerinden birisi, bağımsız denetimdir.

Krizlerin sarsıcı etkilerini artıran unsurların başında ise borç yönetimine ilişkin sorunlar yer almaktadır. Ekonomik krizin birçok ülkede borç krizine dönüşmesi ve borç krizinin ise sadece ilgili ülkeyi değil, uluslararası mali sistemi, küresel piyasaları, alacaklı ülkelerin ekonomik ve mali sistemlerini olumsuz etkilemesi, sağlıklı bir borç yönetiminin oluşturulması için denetime düşen sorumlulukları artırmaktadır.

Kriz öncesi dönemde özellikle özel sektördeki bağımsız denetim uygulamalarının gerekli bilgi ihtiyacını karşılayamadığı, hatta bu nedenle krizin temel etkenlerinden birisini oluşturduğu bir gerçektir. "Denetimden başarı ile çıkan büyük şirketlerin batmaktan kurtulamaması, denetimin niteliğinin tartışılmasına yol açmış; işletmelerin ayrıca faaliyet (ya da performans) denetiminden de geçirilmesi gerekliliği ortaya çık-

mıştır. İşletmelerin finansal performanslarının yanı sıra faaliyetlerinin etkinlik ve verimlilik düzeyleri ile bunlardaki gelişme potansiyelinin faaliyet denetimi aracılığıyla ortaya konması, sadece işletme sahip ve yöneticilerinin değil yatırımcıların da tüm işletme performansını daha sağlıklı değerlendirebilme olanağına kavuşmaları, dolayısıyla daha isabetli kararlar vermelerini önemli ölçüde olumlu yönde etkileyecektir” (Can ve Uyar, 2008).

Kamuda da geleneksel denetimin yapısal sorunlar için çözüm üretme kapasitesinin sınırlılığı karşısında, yeni denetim yaklaşımlarının hayata geçirilmesi ve özellikle performans denetimi metodolojisinin sürekli geliştirilerek yaygınlaştırılması zorunluluk haline gelmiştir. Kısaca hem özel sektörde, hem de kamuda denetime duyulan ihtiyaç ve denetimin önemi arttığı gibi, denetimin çağdaş teknoloji ve yeni metodolojilerle desteklenmesi, kapsamının genişletilmesi ve etkinliğinin artırılması arayışları da her geçen gün artmaktadır.

Yönetim Reformunda Denetim ve Yüksek Denetim Kurumlarının Artan Önemi

Küresel sistemin sağlıklı ve sürdürülebilir olmasının en önemli güvencesi, ulusal mali sistemlerin güçlü ve güvenilir kılınmasıdır. Ulusal mali sistemlerin istikrara kavuşturulması ve güçlendirilmesi amacıyla, hemen her ülkede çeşitli reform projelerinin uygulamaya konulduğu bilinmektedir. Uluslararası kuruluşların da desteğiyle yürütülen bu projelerin ilk safhası genellikle mali sistemin temel dinamiklerinin güçlendirilmesine, ikinci safhası ise dış denetimin etkinliğinin artırılmasına odaklanmaktadır. Çünkü etkin bir denetim, bütçenin uygulama süreçlerinde saydamlığı ve hesap verebilirliği artırarak yolsuzluk ve diğer kötü yönetim uygulamalarına set çekecek; kamu kaynaklarının kalkınmayı hızlandıracak ve yoksulluğu azaltacak şekilde daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

“Küresel mali ve ekonomik kriz, profesyonel, hesap verebilir ve yüksek kalitede bir kamu denetiminin denli büyük avantajlar sağladığını ortaya çıkardı. Bu tür bir denetim, mevcut sorunlar ve kaynakları konusunda güvenilir ve açık bir değerlendirme ortaya koyabilir, durumu düzeltecek en uygun çözümlere odaklanabilir ve başlıca risklerin önlenmesini sağlayabilir. Bunları yenilikçi, profesyonel ve etkin bir şekilde sağlamak için yüksek denetim kurumları, gerekli mesleki, örgütsel ve kurumsal yetkinliklere sahip olmak zorundadır” (Midaoui, 2010, s.2).

Mali sistemin güçlendirilmesinde bütçeye ilişkin yapı ve süreçlerin ve hesap verme sorumluluğunun önem kazanması, dış denetime olan ilginin artmasına yol açmıştır. Bir başka deyişle dış denetimin güçlendirilmesi, güvenli ve etkin bir mali sistemin temel bir aracı olarak görülmektedir. Parlamento ve sivil toplum örgütlerinin rolleri de giderek ön plana çıkmakta olup, bu kuruluşları doğru, tarafsız ve kapsamlı bilgilerle donatacak en önemli mekanizma olarak yüksek denetim kurumlarının önemi artmaktadır.

Yüksek denetim kurumları karar mercilerini denetim raporları aracılığıyla bilgilendirerek, mali sistemdeki zaaf ve riskleri algılamalarını ve gerekli önlemleri uygulamaya geçirmelerini sağlamada kilit konumdaki kurumlardır. Bu alanda ihtiyaç duyulan çözümlerin üretilmesinde ilgili mercilere gerekli desteğin sağlanmasında da eşsiz bir konuma sahiptir.

Bu durumda yüksek denetimin etkinliğinin nasıl artırılacağı sorusu, yanıtı aranan temel soru haline geliyor. Bu soru ile bağlantılı olarak yüksek denetimin hesap verme sorumluluğu ve mali yönetişimin güçlendirilmesi ve yolsuzlukların önlenmesindeki etkisinin nasıl artırılacağı; yine güçlü bir mali yönetim sisteminde yüksek denetim kurumlarının nasıl konumlandırılması gerektiği sorularının da yanıtlanması gerekmektedir. Zira kamu mali yönetiminin etkin bağımsız dış denetimi, kamu maliyesinin güvenilirliğinin artırılmasında kritik bir unsurdur (Santiso, 2006, s.98).

Küresel Krizle Mücadelede Yüksek Denetim Kurumlarının Rolü

Krizle mücadele, öncelikli olarak ulusal parlamentolar ve hükümetlerce geliştirilecek politikaların ve alınacak kararların konusunu oluşturmaktadır. Gerek bu politika ve kararların alınmasında, gerekse en etkin şekilde hayata geçirilmesinde parlamento ve hükümetlere destek vermek, yüksek denetim kurumlarının (Sayıştayların) temel bir görevi ve sorumluluğudur.

Yüksek Denetim Kurumlarının Temel İşlevleri ve Krizle Mücadeledeki Önemi

Yüksek denetim kurumları, kamu maliyesini denetleyen, devletin mali tablolarının güvenilirliği hakkında makul güvence veren ve raporları aracılığıyla kamu hizmetlerinin daha verimli, etkin ve kaliteli sunulması için katkı sağlamayı amaçlayan kurumlardır. Hesap verme sorumluluğunun güçlendirilmesi, yolsuzluklarla mücadele ve kamu yönetiminin geliştirilmesi

gibi alanlarda kilit roller üstlenen bu kurumlar, kamu idarelerinin bütçe ilkelerine ve mali düzenlemele-re uygun hareket etmesi ve kamu maliyesine ilişkin hukuk kurallarının hayata geçirilmesinde önemli işlevlere sahiptir. Yargı yetkisini haiz bulundukları ülkelerde, yönetim üzerinde yaptırım uygulamak suretiyle de yasaların uygulanmasını güvence altına almayı hedeflerler.

Görev ve yetkileri ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, bu kurumların başlıca iki tür denetim yürüttükleri bilinmektedir: Mali denetim ve performans denetimi. Bu denetimler, mali ve yönetsel sistemlerin güçlendirilmesi ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasındaki rolleri nedeniyle, krizlerle mücadelede önemli bir araç konumundadır. Zira hem mali tablolarında yer alan bilgilerin muhasebe standartlarına, ilgili düzenlemelere ve prosedürlere uygun olarak gerçekçi bir şekilde sunulup sunulmadığı konusunda bağımsız güvence veren *mali denetim*, hem de kamu idarelerinin amaçlarına etkin şekilde ulaşip ulaşmadığı, kaynaklarını verimli ve ekonomik kullanıp kullanmadığı ve belirlenmiş diğer ilke ve düzenlemelere riayet edip etmediğini değerlendiren *performans denetimi*, kalkınma hedeflerinin yönetilmesinde ve kıt olan kaynaklardan maksimum fayda elde edilmesinde kritik öneme sahiptir.

Birleşmiş Milletlerin 22 Aralık 2011 tarihli 66 ncı Genel Kurulunda alınan, “Yüksek Denetim Kurumlarının Güçlendirilmesi Yoluyla Kamu Yönetiminin Verimlilik, Hesap Verebilirlik, Etkinlik ve Saydamlığının Artırılması” konulu kararında (UN, 2011) da, Binyıl Kalkınma Hedeflerini de içeren uluslararası kabul görmüş kalkınma hedefleri ve ulusal kalkınma amaç ve önceliklerinin gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak şekilde kamu yönetiminin verimlilik, hesap verebilirlik, etkinlik ve saydamlığını artırmada yüksek denetim kurumlarının önemli rolüne vurgu yapılmıştır.

Özellikle performans denetimleri aracılığıyla sistemlerin geliştirilmesi, süreçlerde hesap verebilirliğin ve saydamlığın sağlanması ve iyi yönetim uygulamalarının yaygınlaştırılması, yüksek denetim kurumlarının giderek ön plana çıkan temel bir işlevini oluşturmakta ve krizle mücadele bağlamında önemi sürekli artmaktadır. Performans denetimlerinin bilim ve teknolojinin sunduğu olanaklardan ve yeni denetim metodolojilerden de etkin şekilde yararlanılarak yürütülmesi, krizlere karşı ihtiyaç duyulan çözümlerin

üretilmesi anlamına gelecektir. Bir başka deyişle yüksek denetim kurumlarının ülkelerine değer katan bir vizyonla yürüteceği çalışmalar ve üreteceği raporlar, krizle mücadelenin etkin yönetilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Krizle mücadele politikalarının oluşturulması ve uygulamaya geçirilmesinde sorumluluklarını yerine getirebilmek için, yüksek denetim kurumları öncelikle kamu kaynaklarının en verimli şekilde kullanılmasını güvence altına alacak çalışmalara yoğunlaşmalıdır. Kriz sürecinde bütçe kesintilerinin uzun vadede ekonomik ve mali yapıyı daha da zayıflatacak şekilde değil, tersine bu yapıyı güçlendirecek alanlara daha fazla kaynak aktarılmasını sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesi de, bu kurumların hassasiyetle üzerinde durmaları gereken bir konudur. Kısaca bu kurumlar öncelikle kriz yönetimine odaklanmalı (Kovacs, 2010, s.84); daha uzun vadede de kriz ve benzeri durumlar için erken risk uyarı sisteminin kurulması, işletilmesi ve sürekli geliştirilmesinde etkin rol üstlenmelidir.

Krizin etkileri ile mücadelede halkın yönetime güveni önemli bir unsur olup, bu alanda da bağımsız, profesyonel denetimlerin işlevi önemlidir. Zira kamu maliyesinin saydamlığı ve iktisadi işletmelerin hesap verebilirliği sadece etkin yönetimin temel bir koşulu değil, aynı zamanda yatırımcıların ve vatandaşların güvenini yeniden inşa etmenin ve bunu sürekli kılmının da bir aracıdır (Kovacs, 2010, s.85).

Özetle, yüksek denetim kurumları, başta parlamento olmak üzere diğer kamu otoritelerinin kontrol ve gözetim işlevlerini vatandaşların yararı doğrultusunda yürütmelerine (hesap verebilirliğe) imkan sağlayacak şekilde kamu kaynaklarının kullanımı hakkında bağımsız bilgi ve güvence sağlamak (saydamlığı güçlendirmek) suretiyle yönetim kapasitesinin güçlendirilmesinde ve kamuya güvenin tesis edilmesinde önemli işlevler üstlenebilir (Caldeira, 2011, s.3). Ayrıca politika yapıcısı mercilere saydamlık ve hesap verebilirlik mekanizmalarının nasıl geliştirileceğine dair öneriler sunabilir. Bu işlevleri, kamu maliyesinin ve ekonomik sistemin sağlıklı ve güçlü temeller üzerinde geliştirilmesinde söz konusu kurumlara eşsiz fırsatlar sunar.

Yüksek Denetim Kurumlarının Küresel Krizle Mücadele Çabaları

Yaşanan krizin sorumluları arasında yer alan denetim kurumlarının krize yol açan etkenlerle mücadelede de önemli sorumluluklarının bulunması nedeniyle,

yüksek denetim kurumları ve bu kurumların üyesi olduğu uluslararası örgütlerin önemli gündem maddelerinden birisini de krizle mücadele arayışları oluşturmaktadır.

Yüksek denetim kurumlarının, ulusal düzenlemeler çerçevesinde kimi boyutlarıyla farklılıklar göstermekle birlikte, sahip oldukları elverişli konum sayesinde yaşanan krizi bağımsız ve objektif bir biçimde analiz ederek, krizle mücadele çabalarına büyük katkılar sunabilecekleri kuşkusuzdur. Bu düşünceden hareketle INTOSAI Yönetim Kurulu, Kasım 2008 tarihli 58 inci toplantısında “Küresel Mali Kriz Görev Gücünü” kurmuştur (INTOSAI, 2009, s.1). Küresel krizle mücadelede yüksek denetim kurumlarına düşen görevler konusunda gerekli çalışmaları yürüterek INTOSAI üyelerini desteklemek için Amerika Birleşik Devletleri Sayıştay (GAO) başkanlığında kurulan 23 üyeli Görev Gücünün amaçları, gelecekte yaşanacak olası mali krizlerin etkisinin azaltılmasında yüksek denetim kurumlarına yardımcı olacak önerilerin hazırlanması, mali düzenleyici sistemlerin izlenmesi ve denetlenmesinde kullanılmak üzere bu kurumlara tahsis edilen kaynakların artırılması ve anahtar rol üstlenen uluslararası örgütler ile ilişkilerin geliştirilmesi şeklinde belirlenmiştir.

Ulusal düzeyde de birçok yüksek denetim kurumu, kendi ülkelerinde krizin sağlıklı analizi, mücadele yöntemlerinin etkin bir şekilde belirlenmesi ve uygulamaya konulması için çalışma yürütmüş ve kapsamlı raporlar hazırlamıştır. Bu alanda ABD Sayıştay (GAO), en geniş araştırma ve raporlamayı yapan yüksek denetim kurumu olarak dikkati çekmektedir.

Avrupa Sayıştay tarafından Şubat 2009’da Lüksembourg’da düzenlenen “Mali ve Ekonomik Krizde Avrupa Birliği Sayıştaylarının Rolü” konulu çalışmaya hazırlık amacıyla yapılan anket sonuçlarına göre tüm AB üyesi ülkelerin yüksek denetim kurumları mali krizle mücadelede rol üstlenmiş; % 93’ü bu anlamda somut tedbirler almıştır. Bu kurumların % 70’i, kurtarma paketleri üzerinde denetim yapma yetkisine sahip olduklarını ifade etmiştir (ECA, 2009).

Küresel Krizin Yüksek Denetim Kurumlarına Yönelik Fırsat ve Tehditleri

Genel olarak küresel krizler, küreselden yerele her ölçekteki sistemlerin zaafalarını ve reform ihtiyacını çarpıcı bir şekilde gün yüzüne çıkarır. Reformun kal-

kınma hedefleri doğrultusunda ve kurumsal gelişim düzeyine katkı yapacak nitelikte olması, kuşkusuz karar alıcıların sorumluluğundadır. Başta parlamentolar olmak üzere karar alıcıların ihtiyaç duyduğu bilgiyi üretmek ise, yüksek denetim kurumlarının görevidir. Dolayısıyla küresel krizlerle mücadelede ve mali ve ekonomik sistemin krizlere karşı dayanaklılığının artırılmasında denetimden beklentiler giderek artmıştır. Bu durum, değişen koşullara uygun olarak kendi yapısal ve işlevsel dönüşümlerini gerçekleştirmeleri, bir başka deyişle kendi bünyelerinde reform yapmaları için yüksek denetim kurumlarına da eşsiz bir fırsat sunmaktadır.

Buna karşın krizin yol açtığı daralma, tüm kurum ve kuruluşları etkilediği gibi, birçok ülkede yüksek denetim kurumlarının da kapasitelerinde bir daralmaya yol açmıştır. Özel sektörde krizin, denetim firmalarının zayıflaması kadar, kuruluşların bünyesinde yer alan iç denetim birimlerinin de bütçesel imkanlarının önemli ölçüde azaltılmasına yol açtığı bir gerçektir (IIA, 2009). Aynı etki, daha sınırlı ölçüde de olsa, kamudaki denetim birimleri için de söz konusudur. Bu nedenle başta BM olmak üzere uluslararası kuruluşların gündemlerinde denetimin ve özellikle yüksek denetim kurumlarının güçlendirilmesi ve krizle mücadelede daha etkin kılınması gereği üzerinde ağırlıklı olarak durulduğu görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde kriz, güçlü bir mali yönetim sisteminin tesisinde çok önemli rolleri bulunan yüksek denetim kurumlarının bağımsız, saydam ve hesap verebilir bir yapıda sürdürdükleri profesyonel denetimlerin önemini çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur. Böyle bir denetim, problemleri ve temel kaynaklarını açık ve objektif bir şekilde ortaya koyarak, krizin önüne geçmek ya da etkilerini azaltmak için atılması gereken adımları, temel sorunların çözümüne ve başlıca risk ve tehditlerin önlenmesine yönelik önerileri karar alıcılara ve uygulayıcılara sunar. Çıktılarının kalitesini ve etkisini artırmak için de yüksek denetim kurumlarının kurumsal kapasitelerini eğitim, kalite ve evrensel standartları temel alarak geliştirmeleri önem taşımaktadır.

Yüksek Denetim Kurumlarının Krizle Mücadelede Başarı Koşulları

Krizle mücadele ve diğer alanlardaki sorumluluklarını etkin şekilde yerine getirebilmeleri için yüksek denetim kurumlarının örgütsel kapasitelerinin değişen ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli geliştirilmesi ve iş-

levlerini etkin bir şekilde ifa edecek yetkinliğe kavuşturulması büyük önem taşımaktadır. Bir başka deyişle denetim metodolojisi ve yaklaşımları ile denetimde kullanılan teknolojik altyapının, insan kaynağının ve diğer araçların sürekli geliştirilerek, krizle mücadeleye de hizmet edecek şekilde kamu mali yönetiminin ya da daha genel anlamda kamuda kurumsal yönetiminin güçlendirilmesi amacıyla hizmet edecek yetkinliğe kavuşturulması gerekir.

İşlevsellik ve yetkinliklerini artırmanın en önemli araçlarından birisi, bu kurumların bağımsızlıklarının güvence altına alınmasıdır. Zira etkin denetimin en temel koşulu, objektiflik ve tarafsızlık olup, denetim sonuçlarının güvenilir kabul edilebilmesi için denetçinin ve denetim kurumunun bağımsız olması gerekmektedir. Kriz dönemlerinde önemi daha çok kavranan bağımsızlık, denetime ilişkin uluslararası standartlarda öncelikle ele alınan en temel ilkedir.

Yüksek denetim kurumlarının özellikle parlamento ile ilişkileri, birçok ülkede hesap verebilirlik zincirinin en zayıf halkasını oluşturmakta ve bu ilişkinin güçlendirilmesi, kamu mali yönetim sistemlerinin ve hesap verme sorumluluğunun etkin kılınmasında önemli gelişmeler sağlayabilecektir (DFID, 2005, s.6). Sadece parlamento ile değil, denetlenen kurumlar başta olmak üzere ilgili tüm paydaşlar ile etkin bir iletişim ve güçlü bir işbirliği, bu kurumların etkinliklerinin artırılmasında kilit öneme sahiptir. Bunun da ötesinde yüksek denetim kurumlarının açık, hesap verebilir ve şeffaf kurumlar olarak diğer kamu kurumlarına örnek teşkil etmeleri (Akyel ve Köse, 2011, s.14), kamu yönetiminin geliştirilmesindeki işlevlerini etkin şekilde yerine getirmelerinde önemli rol oynayacaktır. Medya, sivil toplum ve kamuoyu ile etkili bir iletişim, bunların desteğinin alınmasında ve dolayısıyla denetimlerden etkin sonuçlar alınmasında önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Denetim yaklaşımlarının ve metodolojilerinin geliştirilmesi de bu kurumların işlevselliğini etkileyecek temel bir unsurdur. Özellikle mali yapı ve kontrol sisteminin barındırdığı sorunların tespit edilmesi, yüksek denetim kurumlarının daha yeni ve disiplinlerarası yaklaşımlar ve metodolojiler geliştirmesini gerekli kılmakta (INTOSAI, 2003, s.6, 20), bu nedenle mesleki, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden etkin şekilde yararlanmak, bu kurumlar için temel bir zorunluluktur. Zira günümüzde bu kurumlardan, her

düzeyde ve her alanda gelişme ihtiyacını karşılayacak etkin stratejilerin oluşturulması ve uygulamaya geçirilmesinde, kötü yönetimle mücadelede, iyi yönetim uygulamalarının yaygınlaştırılmasında ve daha birçok alanda katkı sağlayarak, ülkelerinin ve toplumlarının gücünü, refahını, istikrar ve saygınlığını artıracak işlevler üstlenmesi beklenmektedir.

Yüksek denetim kurumlarının krizle mücadelede başarı sağlamaları için başlıca şu alanlarda işlevsel olmaları ve etkinliklerini artırmaları beklenmektedir:

- Yönetimin modernizasyonu çabalarına daha fazla odaklanarak, bu amaçla yürütülen program, proje ya da faaliyetlerin başarısını ve kullanılan fonların verimlilik ve etkinliğini değerlendiren çalışmalara öncelik vermek,
- Kalkınma programları ve ulusal stratejiler başta olmak üzere, geleceğin tasarımında rol oynayan temel politika dokümanlarının sıhhati ve isabetliliğine dair zamanlı ve kapsamlı değerlendirmeler aracılığıyla katkıda bulunmak,
- Kamu maliyesi ve kamu ekonomisinin durumu hakkında makro düzeyde bulgu, analiz, değerlendirme ve önerilere yer veren genel raporlara ağırlık vermek,
- Bütçenin yapısı ve uygulanmasına ilişkin risk analizlerine dayalı raporlar üretmek,
- Krizle birlikte birçok ülkede hızlı artış gösteren - kamu borçlarının etkin yönetimi için kapsamlı raporlar hazırlamak,
- Özellikle krizle mücadele için tahsis edilen fonların etkin kullanılmasını güvence altına alacak çalışmalar yapmak,
- Objektif, kaliteli ve kapsamlı raporlar aracılığıyla tüm kişi ve kurumların sistem hakkında bilgilendirmesini ve oluşan güven bunalımının giderilmesine katkı sağlamak.

Krizden çıkarılan dersler, yüksek denetim kurumlarının bulgu ve önerilerine daha çok değer verilmesini sağlamış ve bunların uygulama üzerindeki etkisini artırmıştır. Bu durum, yüksek denetim kurumlarının bu tür alanlara yoğunlaşmasını hem etmiş, hem de bu yöndeki talep ve beklentileri artırmıştır.

Sonuç

Tarihte birçok kez tekrarlanan, ancak küreselleşme sürecinde tekrarlanma hızı, yayılma alanı ve yıkıcı etkileri giderek artan mali ve ekonomik krizler, genel olarak yapısal ya da sistemik sorunlardan kaynaklanmakta ve çözüm arayışları da, devletin yapısal ve işlevsel olarak daha etkin hale getirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kamudaki verimli ve etkin olmayan sistemler, hantal yapılar, aşırı harcamalar, yolsuzluğa açık süreçler ve benzeri hususlar en çok kriz dönemlerinde eleştirel analizlere konu olmakta; bu nedenle yaşanan krizler, alternatif yönetim yaklaşımlarının üretilmesi ve uygulamaya geçirilmesi açısından önemli fırsatlar oluşturmaktadır.

Krizin sunduğu fırsatlardan en iyi şekilde yararlanabilmesi için krizin sebep ve sonuçlarının iyi analiz edilmesi ve gerekli derslerin çıkarılması önemlidir. Krizle mücadelenin dönemsel değil, yapısal önlemlerle sürdürülmesi, bunun için de sorunların kalıcı çözümüne odaklanan yaklaşımların öne çıkarılması ve yenilikçi stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede mali ve ekonomik sistemlerin krizlere karşı dayanıklılığını artıracak şekilde güçlendirilmesi, mevcut krizle olduğu kadar, yaşanabilecek yeni krizlerle etkin bir mücadele için de zorunludur.

Kamu mali yönetim sistemlerinin istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması, değişen ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli geliştirilmesi, risklerden mümkün olduğunca arındırılması, fırsat ve tehditlerinin en iyi şekilde yönetilmesi için etkin bir denetim, yaşamsal öneme sahiptir. Aynı şekilde yoksulluk ve açlığın azaltılması, ekonomik büyümenin ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kamu kaynaklarının verimli, etkin, saydam ve hesap verebilir bir tarzda kullanılması önemli olup, bunu güvence altına alacak temel mekanizma ise, kuşkusuz denetimdir. Özellikle her ülkede parlamento ya da en üst organ adına devletin tüm kurum ve faaliyetlerini denetle

mekle yükümlü olan yüksek denetim kurumları, işlevlerinin bir parçası olarak, çeşitli araçlarla kriz ortamlarının oluşmasının önlenmesinde ve oluşan krizin etkilerinin ortadan kaldırılarak sistemin rehabilitasyonunda önemli katkılar sağlayacak potansiyele sahiptir.

Bu potansiyelden etkin yararlanılması için, yüksek denetim kurumlarının ve yürüttükleri denetimlerin değişen ihtiyaçlar ve artan talep ve beklentiler doğrultusunda geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle bu kurumların sistem analizlerine ve süreç geliştirme stratejilerine odaklanan, çağdaş denetim metodolojilerinin ve yenilikçi yaklaşımların ürünü olan çalışmalarına her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Küresel krizden, her alanda olduğu gibi denetim alanında da gerekli derslerin çıkarılarak denetimin etkin ve krizlerle mücadelede daha işlevsel kılınması için, uluslararası standartlarla uyumunun artırılması, tüm süreçlerinde kalite güvencesi araçlarına işlerlik kazandırılması, katılım kanallarının etkin işletilmesi ve sonuçlarının etkin bir iletişimle tüm paydaşlar ve kamuoyu ile paylaşılması; sonuçlarının tüm topluma mal edilebilmesi için başta akademi, medya ve sivil toplum olmak üzere tüm kamuoyunun katkı ve desteğinin alınması önem taşımaktadır.

Daha güvenli ve istikrarlı bir dünya için krizle mücadelenin dönemsel çabalarla değil, uzun bir perspektifle şekillendirilecek stratejilere dönüştürülmesi zorunludur. Krizlerle mücadelenin en etkili yöntemi, krizler gerçekleşmeden gerekli önlemlerin alınmasıdır ki, bunun için de kamu maliyesinin güçlendirilmesi ve risklerden arındırılması amacıyla denetimin ve yüksek denetim kurumlarının gücünden etkin şekilde yararlanılması gerekmektedir.

Kaynakça

- AB Bakanlığı (2011)**, Avrupa Birliği'nde Yeni Denetleyici Otoriteler, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Kasım, Ankara.
- Akyel, R. ve Köse, H. Ö. (2011)**, Kamu Mali Yönetiminde İyi Yönetişim İçin Sayıştayların İletişim Kapasitesinin Güçlendirilmesinin Önemi, Sayıştay Dergisi, Sayı 82 (Temmuz-Eylül).
- Arslan, M. O. (2010)**, Küresel Keynesçilik ve Küresel Ekonomik Kriz, Ege Akademik Bakış, Cilt: 10, Sayı: 4, Ekim.
- Bağımsız Sosyal Bilimciler (2009)**, Türkiye'de ve Dünyada Ekonomik Bunalım, İstanbul: Yordam Kitap.
- Barnier, M. (2010)**, "Towards More Responsibility and Competitiveness in the European Financial Sector", http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/leaflet/financial_services_en.pdf
- Barret AO, P. (2010)**, "Performance Auditing—What Value?", Public Money and Management, Vol: 30, Issue: 5
- Batirel, Ö. F. (2008)**, Global Ekonomik Kriz ve Türk Kamu Maliyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 13 (Bahar).
- Bocutoğlu, E. ve Ekinçi, A. (2009)**, Genel Teori, Küresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası, Maliye Dergisi, Sayı: 156 (Ocak-Haziran).
- Boyner, Ü. (2011)**, 2011'in Mikro Dersleri ve 2012 Makro Bekleyişleri, TÜSİAD Görüş Dergisi, Sayı 72.
- Caldeira, V. (2011)**, The Importance of Enhancing Accountability and Transparency in the Struggle Against the Financial Crisis, and the Role of SAIs, A Contribution of the European Court of Auditors, 1st EUROSAT-ASOSAT Joint Conference, 22-24 September 2011, İstanbul.
- Can, A. V. (2010)**, Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi, Mali Çözüm, Sayı 97.
- Can, A. V. ve Uyar, S. (2008)**, Yönetim Muhasebesi Açısından Faaliyet Denetimi ve Faaliyet Denetimi Sürecinde Kullanılabilecek Performans Ölçüm Sistemleri, 2. Maliyet ve Yönetim Muhasebesi Sempozyumu: Faaliyet Denetimi ve Faaliyet Denetçiliği, 06-09 Kasım 2008, Antalya.
- Claessens, S. (2009)**, The Financial Crisis: Policy Challenges for Emerging Markets and Developing Countries, Policy Paper No. 6 – March 2009 (IMF, University of Amsterdam, and CEPR)
- Claessens, S., Dell'Ariccia, G., Ilgan, D. and Laeven, L. (2010)**, "Cross-Country Experiences and Policy Implications from the Global Financial Crisis," Economic Policy, Vol. 62.
- Deseve, G. E. (2011)**, Managing Recovery: An Insider's View, IBM Center for Business of Government.
- DFID (2005)**, Working with Supreme Audit Institutions?, Department for International Development, www.dfid.gov.uk/aboutdfid/organisation/pfma/pfma-working-sais.pdf
- ECA (2009)**, Workshop on the Role of EU SAIs in the Context of the Financial and Economic Crisis, 16 February 2009, Luxembourg, http://eca.europa.eu/portal/page/portal/eca_main_pages/Agenda/agendadetailed .
- Frank, H. (2009)**, The Financial Crisis 2008, Administrative Theory and Praxis, Vol.31, No: 3 (September).
- Gieve, J. and Provost, C. (2012)**, "Ideas and Coordination in Policymaking: The Financial Crisis of 2007–2009", Governance, Vol. 25/1 (January)
- Günaydın, R. K. (2006)**, Ülke Riski Çerçevesinde Yönetişim ve Yolsuzluk, Activeline, Mayıs.
- IIA (2009)**, "Knowledge Allert – The Financial Crisis and Its Impact on the Internal Audit Profession", The Institute of Internal Auditors Research Foundation, www.theiia.org/GAIN, March.
- INTOSAI (2003)**, Fiscal Exposures: Implications for Debt Management and the Role for SAIs, INTOSAI Public Debt Committee.
- INTOSAI (2009)**, INTOSAI Task Force Global Financial Crisis—Challenges for SAIs Terms of Reference, June 29, <http://www.intosai.org>
- Kovács, Á. (2010)**, Financial and Economic Crisis in Hungary – The Mission of the State Audit Office of Hungary, Eurosai Magazine, No: 15.
- Laeven, L. and Valencia, F. (2010)**, "Resolution of Banking Crises: The Good, the Bad, and the Ugly," IMF Working Paper.

- Midaoui, A. E. (2010)**, Building Professional, Organizational and Institutional Capacities of SAIs, Conference on Strengthening External Public Auditing in INTOSAI Regions Vienna, 26-27 May 2010.
- Oman, C. and Daniel, B. (2005)**, "Corporate Governance: A Development Challenge", Policy Insights, No: 3, OECD Development Centre, www.oecd.org/dev/insights.
- Öniş, Z. ve Güven, A. B. (2010)**, Küresel Ekonomik Kriz ve Neoliberal Küreselleşmenin Geleceği, Görüş, Sayı: 65 (Aralık)
- Santiso, C. (2006)**, International Public Management Review, Electronic Journal at <http://www.ipmr.net>, Volume 7, Issue 2.
- Stanton, T. H. (2009)**, Strengthening Government's Ability to Deal with the Financial Crisis, Johns Hopkins University Center for the Study of American Government.
- Taylor, J. B. (2009)**, "The Financial Crisis and The Policy Responses: An Empirical Analysis of What Went Wrong", NBER Working Paper 14631, January, <http://www.nber.org>, Erişim: 19.01.2012
- TEPAV (2008)**, "2007-08 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Küresel Kriz Çalışma Grubu, www.tepav.com, Erişim: 21.01.2012
- TEPAV (2011)**, Küresel Krizden Çıkış Arayışları: G-20 Zirvesinde Türkiye Ne Yapmalı?, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, www.tepav.com, Erişim: 12.11.2011
- UN (2011)**, Promoting the Efficiency, Accountability, Effectiveness and Transparency of Public Administration by Strengthening Supreme Audit Institutions, Resolution Adopted by the General Assembly of United Nations (GA-Resolution A/66/209), <http://daccess-ods.un.org/TMP/4913941.32375717.html>, Erişim: 25.03.2012
- Yazıcı, M. (2009)**, Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Önemi ve Denetimi, Maliye ve Finans Yazıları, Sayı: 82 (Ocak).